

УДК 346.91(477)

СПОСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНОЇ СТРУКТУРИ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

Мандичев Д. В.,

кандидат юридичних наук
Харківського національного університету
внутрішніх справ

Анотація: у статті визначено способи оптимізації системи та організаційно-штатної структури господарських судів. Проведено вивчення ефективності організації системи господарських судів в Україні; визначено рівень навантаження на суддів господарських судів; розроблено пропозиції щодо удосконалення системи та організаційно-штатної структури господарських судів України.

Ключові слова: господарські суди, система, організаційно-штатна структура, оптимізація.

Аннотация: в статье определены способы оптимизации системы и организационно-штатной структуры хозяйственных судов. Проведено изучение эффективности организации системы хозяйственных судов в Украине; определен уровень нагрузки на судей хозяйственных судов; разработаны предложения по совершенствованию системы и организационно-штатной структуры хозяйственных судов Украины.

Ключевые слова: хозяйственные суды, система, организационно-штатная структура, оптимизация.

Annotation: in the article the ways to optimize systems and organizational structure of commercial courts. The analysis of the effectiveness of the system of commercial courts in Ukraine; The level of burden on judges of commercial courts; suggestions to improve the system and organizational structure of economic courts of Ukraine.

Key words: commercial courts system, organizational and staff structure optimization.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування системи господарських судів в Україні обумовлена багатьма факторами, серед яких важливе місце посідає оптимізована система та організаційно-штатна структура господарських судів. Вплив означеного фактору на діяльність господарських судів виражається в тому, що завдяки належно організованій системі та структурі цих судів досягається узгоджене функціонування всіх елементів механізму господарського судочинства. На практиці це означає: по-перше, оптимальне навантаження на суддів господарських судів; по-друге, справедливе, професійне та своєчасне відправлення правосуддя в господарських судах; по-третє, зменшення кількості рішень, які відмінюються або скасовуються господарськими судами вищих інстанцій. В кінцевому підсумку це має призвести до підвищення рівня довіри громадян до системи господарських судів зокрема, та судової влади в цілому.

Актуальність теми дослідження підтверджується тим, що нині в науковій літературі практично відсутні дослідження, засновані на оновленому законодавстві в сфері судоустрою, які присвячені визначенню напрямків оптимізації системи та організаційно-штатної структури господарських судів, що у поєднанні з необхідністю комплексного наукового аналізу даного питання обумовлює важливість та своєчасність даної статті.

Стан дослідження. Окремі аспекти удосконалення організації системи та штатної структури судів досліджували такі вчені, як: І. М. Винокурова, О. В. Гончаренко, Р. В. Ігонін, М. Г. Мельник, Л. М. Москвич, І. В. Назаров, Ю. Є. Полянський та багато інших. Однак, на сьогоднішній день відсутні актуальні комплексні дослідження, присвячені визначенню напрямків оптимізації системи та організаційно-штатної структури господарських судів України, що ще раз підкреслює важливість запропонованої теми.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення напрямків оптимізації системи та організаційно-штатної структури господарських судів України. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: розглянути ефективність організації системи господарських судів в Україні; визначити рівень навантаження на суддів господарських судів; розробити пропозиції щодо удосконалення системи та організаційно-штатної структури господарських судів України.

Виклад основного матеріалу. Загальні питання організації системи та організаційно-штатної структури господарських судів визначені Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Для визначення конкретних шляхів удосконалення відповідної системи та структури господарських судів проаналізуємо їх поточний стан.

Так, на сьогодні є чинним Указ Президента України «Питання мережі господарських судів» від 12 серпня 2010 р. № 811 [1] зі змінами, внесеними Указом Президента України від 12 листопада 2014 р. № 868 [2]. Відповідно до цього Указу організовано 27 місцевих господарських судів – у кожному обласному центрі, в Автономній Республіці Крим та в містах зі спеціальним статусом, та 8 апеляційних господарських судів – у містах Дніпро, Харків (два суди, один замість м. Донецьк), Київ, Львів, Одеса, Рівне та Севастополь. В середньому територіальна юрисдикція апеляційних господарських судів поширюється на три області. Тобто апеляційні господарські суди утворені в найбільших містах України, що цілком відповідає територіальній доцільності та достатності.

Вважаємо, що в Україні організована достатньо ефективна система господарських судів першої та апеляційної інстанцій. Однак, необхідно зазначити, що назва місцевих господарських судів не відповідає тій, що передбачена ч. 2 ст. 21 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де регламентовано, що місцевими господарськими судами є окружні господарські суди [3].

Водночас, деякі науковці вказують на недоцільність застосування терміну «окружний» в назвах місцевих судів. Зокрема, І. М. Винокурова, досліджуючи організаційні засади діяльності адміністративних судів, зазначила, що

термін «окружний» у назві адміністративних судів першої ланки необхідно замінити на «місцевий», якими вони і є, що дасть змогу усунути застосування подібних термінів «окружні» (щодо місцевих адміністративних судів) та «в округах» (щодо апеляційних адміністративних судів), а також полегшить розуміння місця і ролі вказаних судів у судовій системі України для пересічних громадян [4, с. 51].

Однак, в даному випадку термін «окружний» в назві місцевого суду означає поширення юрисдикції цього суду на певний округ, який не завжди збігається з областю (наприклад, Господарський суд м. Києва). У зв'язку з цим в назві місцевих господарських судів має бути застосоване слово «окружний» (наприклад, Київський окружний господарський суд), зокрема, як в назвах адміністративних місцевих судів, які утворені відповідно до Указу Президента України «Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі» [5]. Це дозволить уніфікувати назви місцевих господарських судів та привести їх у відповідність до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Штатна чисельність суддівського корпусу господарських окружних та апеляційних судів визначена Наказом Державної судової адміністрації «Про визначення кількості суддів у господарських судах України» від 17 січня 2011 р. № 10 [6] зі змінами, внесеними Наказом від 19 квітня 2016 р. № 78 [7]. Відповідно до цих наказів найбільшу штатну чисельність суддівського корпусу має Господарський суд м. Києва (78 суддів), а найменшу (не враховуючи суди тимчасово окупованих територій) – в Господарському суді Чернівецької області (16 суддів). В апеляційних судах також найбільшу штатну чисельність суддів встановлено у Київському апеляційному господарському суді (70 суддів), а найменшу – у Рівненському апеляційному господарському суді (26 суддів). В той же час, фактична кількість суддів в багатьох господарських судах може відрізнятися. Зокрема, в I півріччі 2016 р. в Господарському суді Київської області фактична чисельність суддів складала 77 осіб (що на 1 суддю менше), а у Господарському суді Кропивницької області працювало 14 суддів (що на два судді менше) [8, с. 3]. Подібна ситуація спостерігається в більшості місцевих та апеляційних господарських судах, що збільшує фактичне навантаження на суддів.

При цьому, якщо зіставити кількісне навантаження справ на одного суддю в місцевих та апеляційних господарських судах зі штатною чисельністю, передбаченою у відповідному суді [8], можна зробити висновок про певну непропорційність.

Наприклад, найбільше навантаження на одного суддю місцевого господарського суду в I півріччі 2016 р. було в Господарському суді Дніпровської області, а саме 283 справи на одного суддю, при середньому рівні навантаження 151 справа на одного суддю. Перевищення середньої норми навантаження на одного суддю також спостерігається в господарських судах Вінницької (234 справи), Запорізької (159 справ), Київської (184 справи), Кропивницької (176 справ), Одеської (210 справ) областей та м. Києва (277 справ) [8, с. 3].

В апеляційних господарських судах середній рівень навантаження на одного суддю в I півріччі 2016 р. складав 126 справ. Перевищення середньої норми навантаження спостерігається в Київському апеляційному господарському суді (171 справа) та у Харківському апеляційному господарському суді, який тимчасово утворений замість Донецького апеляційного господарського суду (144 справи) [8, с. 6].

За таких умов доцільно переглянути штатну чисельність суддів деяких місцевих та апеляційних господарських судів з тим, щоб урівноважити навантаження на суддів, зокрема, збільшити штатну чисельність суддів господарських судів Вінницької, Запорізької, Київської та Одеської областей та в Київському апеляційному господарському суді. Крім того, варто вирішити питання з докомплектацією штату суддів тих господарських судів, де це необхідно.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» не визначено конкретної організаційної структури місцевих та апеляційних господарських судів. На практиці така структура відрізняється в кожному конкретному господарському суді. Як правило, в місцевих господарських судах відсутня будь-яка організація судових палат або колегій відповідно до спеціалізації суддів. В апеляційних господарських судах утворюються палати або колегії в різній кількості [9-10].

Варто зазначити, що судові палати та колегії, які утворюються в господарських місцевих та апеляційних судах, як правило, не перевищують чотирьох. Звичайно, право визначати внутрішню організаційну структуру в кожному господарському суді має належати самим суддям, однак, з метою певної уніфікації структури господарських судів пропонуємо розробити Типове положення про палати та колегії місцевих та апеляційних господарських судів.

В означеному Положенні слід передбачити організацію десяти базових судових палат (відповідно до спеціалізації по розгляду спорів, які найбільш часто виникають у практичній діяльності господарюючих суб'єктів та з якими вони звертаються до господарських судів [11]), зокрема:

1. Палата з розгляду господарських спорів, що виникають із договірних зобов'язань, розглядає: спори, що виникають при укладенні, зміні, розірванні господарських договорів, визнанні їх недійсними, а також майнові спори, що виникають при виконанні господарських договорів та з інших підстав, при їх виконанні.

2. Палата з розгляду господарських спорів, що виникають із немайнових правовідносин: справи про захист свободи підприємництва, справи у правовідносинах некомерційних суб'єктів господарювання, спори щодо захисту ділової репутації тощо.

3. Палата з розгляду справ про банкрутство: справи щодо визнання суб'єкта господарювання неплатоспроможним та банкрутом, призначення тимчасового керуючого, ліквідатора, задоволення вимог кредиторів тощо.

4. Палата з розгляду господарських спорів, що виникають із корпоративних правовідносин: спори щодо укладення та виконання корпоративних угод, прийняття та виконання установчих договорів, розробки інших установчих документів, спори щодо розподілу прибутку, спори щодо формування уставного капіталу тощо.

5. Палата з розгляду господарських спорів у сфері обігу цінних паперів: спори щодо реєстрації цінних паперів, спори, що виникають з договорів про їх відчуження, з договорів, які укладаються на фондових біржах, інші спори, пов'язані з переходом права власності на цінні папери.

6. Палата з розгляду господарських спорів, що виникають із земельних правовідносин: спори, що виникають із договорів оренди землі, договорів купівлі-продажу земельних ділянок, інших господарських договорів, пов'язаних з використанням суб'єктами господарювання земельних ділянок.

7. Палата з розгляду господарських спорів в сфері застосування природоохоронного законодавства: спори, що виникають щодо використання суб'єктами господарювання природних ресурсів, дотримання ними норм їх експлуатації, виконання зобов'язань щодо відшкодування забруднення навколишнього середовища тощо.

8. Палата з розгляду господарських спорів, що виникають у зв'язку із захистом права власності: захист права вільно розпоряджатися рахунками в банках, майновими правами та майном.

9. Палата з розгляду господарських спорів в сфері застосування антимонопольного законодавства: справи про захист економічної конкуренції, обмеження монополізму, неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання та з інших питань додержання антимонопольно-конкурентного законодавства.

10. Палата з розгляду господарських спорів, що виникають із зовнішньоекономічних правовідносин: спори щодо проведення розрахунків та інші спори з іноземними суб'єктами господарювання, спори що виникають з питань укладення, виконання, розірвання, визнання недійсними зовнішньоекономічних договорів.

Враховуючи те, що Законом України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, то утворення судової палати з розгляду спорів, що виникають у сфері інтелектуальної власності, недоцільно.

При цьому слід встановити, що палати можуть бути об'єднані в колегії, а конкретну кількість судових палат (колегій) та чисельність суддів, які до них входять вирішуватиме кожен господарський суд самостійно. Такий підхід дозволить, з однієї сторони, уніфікувати функціональну та організаційну структуру місцевих та апеляційних господарських судів, а з іншої – не порушити право суддів на самостійне вирішення питань внутрішньої організації діяльності суду через органи суддівського самоврядування.

Найбільш складним в контексті даного дослідження є питання щодо оптимізації системи та структури Господарського касаційного суду та інших вищих судів господарської юрисдикції. Складність проблеми полягає в декількох моментах: по-перше, на сьогодні ще не сформовано Верховний Суд України з новою структурою, до якої входить Господарський касаційний суд, а також вищі спеціалізовані суди, зокрема, Вищий суд з питань інтелектуальної власності; по-друге, чітко не визначена структура Господарського касаційного суду.

28 жовтня 2016 р. Державна судова адміністрація своїм Наказом затвердила чисельність штатних посад суддів касаційних судів Верховного Суду, встановивши, що загальна чисельність суддів складатиме 120 осіб – по 30 суддів в кожному касаційному суді, в тому числі в Господарському касаційному суді [12].

З цього приводу варто відмітити, що визначена штатна чисельність суддів Господарського касаційного суду (як і інших касаційних судів) є явно недостатньою. На підтвердження цього факту наведемо статистичні дані. Так, в I півріччі 2016 р. у Вищому господарському суді України фактично працювало 80 суддів, а середня кількість розглянутих справ та матеріалів на одного суддю становила 105 одиниць [13]. Таким чином, при збереженні такої ж тенденції (аналіз показує, що в порівнянні з аналогічним періодом попередніх років середній рівень навантаження на одного суддю майже не змінюється [13]) при скороченні штатної чисельності майже у тричі, відповідно на стільки ж зросте і навантаження на одного суддю. Тому, вважаємо, що необхідно переглянути штатну чисельність суддів новоутвореного Верховного Суду України, зокрема, Господарського касаційного суду в його складі, та залишити їх чисельність на рівні не менше 90 суддів. Відповідно, положення ч. 1 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо того, що до складу Верховного Суду України можуть входити не більше 200 суддів, також необхідно переглянути.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного в даній статті дослідження, вважаємо, що оптимізувати систему та організаційно-штатну структуру господарських судів можна шляхом вжиття наступних заходів:

1) уніфікувати назви місцевих господарських судів та привести їх у відповідність до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів», застосувавши назву «окружний господарський суд»;

2) збільшити штатну чисельність суддів господарських судів Вінницької, Запорізької, Київської та Одеської областей та Київського апеляційного господарського суду;

3) ч. 6 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» доповнити положенням про те, що визначення штатної чисельності судів здійснюється з урахуванням пропозицій голів відповідних судів;

4) розробити Типове положення про палати та колегії місцевих та апеляційних господарських судів, в якому регламентувати утворення десяти палат: Палати з розгляду господарських спорів, що виникають із договірних зобов'язань, Палати з розгляду господарських спорів, що виникають із немайнових правовідносин, Палати з розгляду справ про банкрутство та ін.;

5) визначити штатну чисельність суддів Господарського касаційного суду на рівні не менше 90 суддів та переглянути положення ч. 1 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо максимальної кількості суддів (200 суддів) Верховного Суду України у сторону збільшення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Питання мережі господарських судів: Указ Президента України від 12.08.2010 року № 811/2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/811/2010>.
2. Про внесення змін до мережі господарських судів України: Указ Президента України від 12.11.2014 року № 868/2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/868/2014>.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст. 545.
4. Винокурова І. М. Організаційно-правові засади діяльності адміністративних судів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Винокурова Ірина Миколаївна. – К., 2011. – 215 с.

5. Про утворення місцевих та апеляційних адміністративних судів, затвердження їх мережі: Указ Президента України від 16.11.2004 року № 1417/2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1417/2004>.
6. Про визначення кількості суддів у господарських судах України: Наказ Державної судової адміністрації України від 17.01.2011 року № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N102011/>.
7. Про визначення кількісного складу суддів у деяких господарських судах: Наказ Державної судової адміністрації України від 19.04.2016 року № 78 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dn.arbitr.gov.ua/dsa/14/Nakaz_DSA_78/.
8. Статистична довідка щодо здійснення судочинства господарськими судами України в I півріччі 2016 року: Статистична інформація Вищого господарського суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/03.pdf>.
9. Організаційна структура Харківського апеляційного господарського суду: офіційний сайт Судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hra.arbitr.gov.ua/sud5039/org_struct/.
10. Суддівський корпус Одеського апеляційного господарського суду: офіційний сайт Судової влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oda.arbitr.gov.ua/sud5037/inform/sudi/>.
11. Звіт судів першої інстанції про розгляд господарських справ за I півріччя 2016 року: Судова статистика форма № 1-МС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/I_pivricha_zvit/.
12. Про визначення чисельності штатних посад суддів касаційних судів Верховного Суду: Наказ Державної судової адміністрації України від 28.10.2016 року № 218 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v0218750-16>.
13. Базові показники роботи Вищого господарського суду України у I півріччі 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/BPRS_2.pdf.

УДК 35.082.7

АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ГЕНДЕРНОЙ ДИСКРИМИНАЦИИ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

Махди Сахиб Салех,
аспирант Харьковского национального
университета имени В.Н. Каразина

Аннотация: в статье рассматриваются ряд аспектов, которые раскрывают содержание существующих административно-правовых мер предупреждения гендерной дискриминации в сфере государственной службы Украины. Автором освещается система соответствующих мер организационного и индивидуального характера, а также отдельно подчеркивается роль и значение кадровой политики в части недопущения гендерной дискриминации в служебных отношениях. Особенное внимание акцентировано на анализе современных процессов усовершенствования организационно-правового механизма противодействия гендерной дискриминации на государственной службе с учетом перспектив изменения действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: государственная служба, государственное управление, кадровая политика, права и свободы человека, административно-правовые меры предупреждения гендерной дискриминации.

Анотация: у статті розглядається низка аспектів, які розкривають зміст існуючих адміністративно-правових заходів попередження гендерної дискримінації у сфері державної служби України. Автором освітлюється система відповідних заходів організаційного і індивідуального характеру, а також окремо підкреслюється роль і значення кадрової політики в частині недопущення гендерної дискримінації в службових відносинах. Особлива увага акцентована на аналізі сучасних процесів удосконалення організаційно-правового механізму протидії гендерній дискримінації на державній службі з урахуванням перспектив зміни чинного законодавства України.

Ключові слова: державна служба, державне управління, кадрова політика, права і свободи людини, адміністративно-правові заходи попередження гендерної дискримінації.

Annotation: the article considers a number of aspects that reveal the content of existing administrative and legal measures to prevent gender discrimination in the sphere of public service of Ukraine. The author highlights the system of corresponding measures of organizational and individual character, and also emphasizes the role and importance of personnel policy in preventing gender discrimination in service relations. Particular attention is focused on the analysis of modern processes of improving the organizational and legal mechanism for counteracting gender discrimination in the civil service, taking into account the prospects for changing the current legislation of Ukraine.

Key words: public service, public administration, personnel policy, human rights and freedoms, administrative and legal measures to prevent gender discrimination.

За годы государственной независимости Украина накопила значительный опыт в части формирования национальной системы государственной службы. Была сформирована достаточная законодательная база функционирования системы государственной службы, укрепились и доказала свою эффективность политика организационно-управленческого обеспечения ее структур кадровым потенциалом, разрешения профессиональных конфликтов среди государственных служащих, построения системы взаимодействия институтов власти и общественности в решении наиболее актуальных задач государственного развития. Вместе с тем, одной из наиболее значимых проблем стабильного развития и функционирования системы государственной службы является вынужденное присутствие различных практик гендерной дискриминации как при поступлении на службу, так и во время ее прохождения гражданами Украины. В связи с этим, актуальным заданием юридической науки является исследование существующих административно-правовых мер противодействия гендерной дискриминации в системе